

Stilblade for købstadens bevaringsværdige bygninger

Stilbladene beskriver de arkitektoniske stilarter, der i forskellige perioder har præget byggeriet i de tre købstæder i Vordingborg Kommune, Stege, Præstø og Vordingborg.

Stilbladene gennemgår de typiske kendetegn for hver stilart og giver forslag til, hvordan disse kendetegn kan bevares og forstærkes. Stilbladene er suppleret med anbefalinger til vedligeholdelse og fornyelse af vinduer, energioptimering samt til bevaring af de mange smukke gårde og haver, vores købstæder gemmer på.

De enkelte huse har deres eget særpræg, deres egen historie, som ikke altid følger den generelle arkitekturhistoriske udvikling. Stilbladene er derfor tænkt til inspiration og vejledning for den enkelte ejer snarere end som præcise anvisninger. Det er således kommunens håb, at stilbladene kan medvirke til at åbne ejernes øjne for den ofte spændende historie, husene gemmer på.

Samtidig vil stilbladene blive anvendt som værktøj ved kommunens sagsbehandling af byggesager på bevaringsværdige bygninger.

Efterkrigstidens huse indtil 1980

1950-ernes ”**murermestervilla**” er efterfølgeren til Bedre Byggeskik-periodens kompakte villa fra ca. 1915-40. En del af de mindre murermestervillaer er bygget som ”**statslånhuse**”. Statslåns-huset er forløberen for den efterfølgende mest populære boligform – ”**parcelhuset**”.

Murermestervillaen

Husene fra 1950-erne følger den danske byggetradition med fint bearbejdede murede facader og markante, fortrinsvis røde tegltage, men mere nøgternt og nedtonet end tidligere. Arkitekturen er påvirket af funktionalismens rene linjer. Alligevel var husene tit udstyret med nostalgiske detaljer som fx blyindfattede ruder, skodder m.m. Husene har en kompakt grundform og er typisk opført i halvanden etage med høj kælder.

- ▲ *Murermestervillaens asymmetriske gavl med den markante skorsten er tydeligt påvirket af den danske funktionalisme. Bemærk det typiske rundbuede stik over hoveddøren.*
- ◀◀ *De fint forarbejdede murede detaljer er en stor del af 50-ernes nedtonede arkitektur. Her er hoveddør og bagdør elegant markeret med et muret fremspring.*
- ◀ *Det fine, lette hvidmalede trapegelænder af jern er et af periodens kendetegn.*
- ▼ *Det fremspringende ”blomstervindue” er helt typisk for perioden.*

Taget har for det meste 45 graders taghældning med stort udhæng og synlige, taktfaste spær. Der var næsten aldrig kviste i taget. Facaderne står i gule eller røde mursten, ofte blot med fremhævede murede detaljer omkring vinduer og døre som eneste pynt. Gavlene er som regel symmetriske, mens de øvrige facader kan være mere frit komponeret med forskellige vinduesformater. Et typisk motiv var et stort ”blomstervindue” trukket frem fra facaden. Vinduernes opdeling varierer. De kan både være udført som to- eller trerammede vinduer, eller blot med én stor rude. Vinduerne er i træ, fortrinsvis hvidmalede, men olierede hårdtræsrammer ses også. Hoveddøren er typisk i listebeklædt lakeret træ. Udvendige trapper er udført i pudset beton og belagt med fx ”Hasleklinker”, der også ses på sålbænke.

Statslåns huset

Statslåns husene er bygget under statslånsordningen, der fungerede fra 1938 – 58. De billige statslån førte til et omfattende byggeri af mindre enfamiliehuse. Med til lånet hørte krav om begrænset størrelse og pris, og derfor er det typisk beskedne huse, der ofte er meget velgennemtænkte for at udnytte det lille areal. Arkitekturen er stram og funktionel, og husene er en nyfortolkning af det enkle, danske, murede hus.

For at reducere materialeforbruget og dermed byggeomkostningerne opførtes husene typisk i én etage med lav facadehøjde og lav taghældning. En evt. kælder blev ikke talt med i arealet, så der ses en del statslåns huse, der egentlig er ret store, hvis man tæller kælderen med.

- ▲ *Et muret statslåns hus med kælder og det populære fremskudte facadeparti, der her indeholder husets indgangsparti.*
- ◀ *Et lille statslåns hus i én etage med forskudte bygningskroppe og tegltag. Gavlene i blank mur springer lidt frem i forhold til de lave facader, der står pudsede.*
- ▼ *For at opnå en fornemmelse af rumhøjde indvendigt i huset fulgte loftet ofte den lave taghældning i statslåns husene. Huset her er opført i flammede gule mursten og er ret bredt med en nedtonet, stram og enkel arkitektur.*

Husene er ofte længeformede. Tagformen er generelt et lavt saddeltag af eternit, pap eller evt. tegl. Statslåns huset har ofte meget lille tagudhæng. Et nyt og populært motiv blev et påbygget "udskud" på en af langsiderne. Udskuddets tag var blot en forlængelse af hovedhusets tag.

Husene er ofte opført i blank mur, men tidens nye billige byggematerialer som fx gasbeton og letklinkerbeton blev også anvendt. Overpudsede facader ses også. I mange tilfælde er der arbejdet med enkle, men smukke murede detaljer og træpartier, der fx fremhæver fordøren eller et større vinduesparti. Vinduerne er typisk torammede eller med én hel rude. Vinduerne er malet i en kontrastfarve til facaden, hvide vinduer til rødt murværk eller mørke til hvidmalede facader.

Efterkrigstidens huse indtil 1980

Parcelhuset

Parcelhuset 1960-80 er et funktionelt, enkelt og billigt hus uden unødige detaljer og med en velgennemtænkt og godt udnyttet planløsning. Højkonjunkturen og den stigende velstand skabte sammen med ønsket om egen bolig på egen parcel i "lys og luft" det store byggeboom i slutningen af 1950'erne. Der blev i perioden 1960-80 opført 450.000 parcelhuse. Husene er i vid udstrækning bygget som elementbyggeri med anvendelse af industrielt fremstillede bygningselementer.

Parcelhusets arkitektur er enkel og nedtonet med afsæt i 1950'ernes modernistiske arkitekturstrømninger fra USA og Japan, omsat til danske forhold. Især de store skydedørspartier, der trækker naturen ind i huset, fik betydning for parcelhuset.

- ▲ Den mest udbredte parcelhustype er et længehus med et lavt saddeltag. Gavlene er murede, men for at spare penge er facaderne tit opført med en pladebeklædning og med inspiration fra japansk formsprog.
- ◀ På parcelhuse med fladt tag er inspirationen fra modernistisk arkitektur mest tydelig. Den flade tagform sætter fokus på facadens inddeling og rytme.
- ▼ Større huse med et 45 graders saddeltag og udnyttet tagetage blev moderne i 1970-erne. Farveholdningen med den sortmalede gavl og vinduer i kontrast til det røde murværk er helt "efter bogen". Et diskret ovenlysvindue er placeret i tagfladen.

Den mest almindelige husform er længehuset, men vinkelhuse og atriumhuse ses også. De tre typiske tagformer er enten et lavt saddeltag med 20-30 graders hældning, et stejlt 45 graders tag med udnyttet tagetage, eller fladt tag. Tagmaterialerne er generelt eternit, tegl, betontegl eller tagpap (på de flade tage). De lave facader ses i forskellige teglfarver, med gule og røde mursten som det mest almindelige. Husene har ingen overflødige detaljer, men gavltrekanter, brystninger og bånd mellem vinduerne i mørkmalet træ eller plader i kontrast til facadernes murværk er typiske. Typiske er også remmen over facaden, der rager ud på gavlene. Vinduer, terrassedøre og skydedøre har hele, store termoruder. Vindueskarme og -rammer er malet mørke, så de smelter sammen med de mørke ruder.

Anbefalinger

Murermestervillaen og statslånshuset har meget lidt dekoration, men er til gengæld ofte godt håndværk. Det er vigtigt at bevare detaljerne og samtidig værne om det gode håndværk. Undgå at overpudse det blanke murværk, da det vil gå ud over husets arkitektoniske sammenhæng og murværkets stofflighed. Er fugerne dårlige, kan man i stedet med fordel omfuge murværket.

Tegltaget er murermestervillaens helt særlige kendetegn. Hvis taget skal skiftes, gælder det om at vælge samme tegltype og farve som det eksisterende tag og så vidt muligt beholde udhæng og gesimser. Til statslånshuset eller parcelhuset er eternit, evt. som "bæverhaleplader", røde tegl eller tagpap, evt. med lister, gode materialer til en

- ▲ *Det røde tegltag med de synlige takfaste spær er en vigtig del af murermestervillaens arkitektur – det gælder også huse, der som her er opført i gult murværk. Vinduet til venstre med den lodrette opdeling er originalt.*
- ◀ *Taget på statslånshuset er udskiftet med plane eternitplader, såkaldte bæverhaleplader, som huset oprindeligt var opført med. Glastaget er en ny, moderne tilføjelse, der harmonerer fint med husets materialer.*
- ▼ *Parcelhuset fra 1960 har fået nye, smukke vinduer i olieret hårdtræ, men vinduernes opdeling er den samme som oprindeligt. Det er især vigtigt at bevare parcelhusets enkle udtryk, når man udskifter vinduerne.*

ny tagbeklædning. Taget er meget synligt og på den måde en vigtig del af den nedtonede arkitektur. Undgå derfor at ændre det med et for "fint" materiale som fx sortglaserede tegl.

Vinduernes detaljering og dimensionering er afgørende for husets udseende, og man bør derfor bevare de oprindelige vinduesformater og dimensioner. Nostalgiske bondehusvinduer og fyldingsdøre kan ikke anbefales, da de ikke harmonerer med den nøgterne arkitektur. Vinduer i moderne materialer som komposit og aluminium kan evt. bruges på nyere parcelhuse for at give et nutidigt præg. Derimod vil de ikke passe til murermestervillaen eller statslånshuset. Her er traditionelle trævinduer af stor betydning for husets håndværksprægede arkitektur.

Efterkrigstidens huse indtil 1980

Tilbygninger

Selvom murerestervillaen er robust, er den også kompakt. Ved tilbygning vil en gentagelse af fx tegltag og udhæng skabe ro. Tilbygningens tagryg bør holde sig under hovedhusets. Huskroppen kan med nogen forsigtighed forlænges, tilbygges vinkelret eller parallelforskydes. Nye kviste vil bryde den store gennemgående tagflade. Overvej hellere et lille ovenlysvindue.

Både statslåns huset og parcelhuset har en ret anonym og robust arkitektur, og de længeformede huse kan tilbygges eller ændres nemt. Men det kræver indlevelse i husenes særlige enkelhed. Det er derfor vigtigt at gentage denne enkelhed både i skala, materialevalg og udtryk i en ny tilbygning og ikke tilføre nostalgiske bygningsdele.

- ▲ Hvis man skal bygge til murerestervillaen, er det en god løsning at lade en mindre forskudt tilbygning indgå som en del af det store tag. På den måde skabes der sammenhæng og balance mellem det eksisterende og det nye.
- ◀ Tilbygningens murværk og detaljering er som på det eksisterende parcelhus. Tilbygningen følger sig naturligt og enkelt til parcelhuset, så der skabes en ny helhed.
- ▼ Man kan næsten ikke se, at der er bygget til huset, men den nye vinkel med de store glas- og skydedørsparter indeholder en ny og funktionel havestue, der virker som en helt selvfølgelig del af helheden.

Energioptimering

Murerestervillaen og statslåns huset kan godt energirenoveres til en fornuftig standard, uden at man forringer bevaringsværdierne. Alle tre hustyper er nemme at energirenovere ved udskiftning af ruder til energiruder, udlægning af ekstra isolering over loft m.m. Læs mere i anvisning om **energioptimering**.

Udvendig efterisolering er en oplagt mulighed til de parcelhuse, der har et stort tagudhæng. Dette gælder især, hvis husets facademurværk er dårligt, eller hvis huset er opført i betonelementer eller gasbetonblokke. Ved udvendig isolering bør man stadig gentage husenes enkle udtryk og ikke lave om på husets arkitektur. Husk at flytte vinduerne med ud i det nye facadeplan!

